

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**DEBRECEN BŰNÜGYEI ÉS BÍRÁSKODÁSA 1693 ÉS
1715 KÖZÖTT A MAGISZTRÁTUSI
JEGYZŐKÖNYVEK TÜKRÉBEN**

Dr. Szücsné Papp Rita

Témavezető: Prof. Dr. Papp Klára

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2021

1. Az értekezés célkitűzése és témájának körülhatárolása

Értekezésünk Debrecen 1693 és 1715 közötti bűnügyeivel, azok körülményeivel, szereplőivel, valamint megítélésével foglalkozik.

A két választott dátum fontos a város életében. 1693-ban nyerte el a szabad királyi városi címet I. Lipóttól, de az csak az 1715-ös országgyűlésen került beiktatásra. Ez az időszak, a 17. század vége, 18. század eleje igen viharos időszak volt mind a város, mind az ország életében. A visszafoglaló háborúk, majd ezt követően a Rákóczi-szabadságharc próbára tették Debrecen teherbíró képességét, s sok áldozatot követeltek a lakosságtól. Ráadásul a tatár kán fia, galga szultán is fenyegette a várost. Ezekkel részben összefüggve, részben függetlenül sok belső feszültség volt Debrecenben. Gondoljunk csak az 1693-as ún. plebejus-lázadásra, vagy a kollégiumi diákok 1704. júliusi fellázadására. De számos egyéb konfliktus is megfigyelhető a városlakók között. Így például a különféle céhek között, de az egyes céheken belül is voltak ellentétek, de gyakoriak voltak a szomszédok és családtagok közötti nézeteltérések is, ahogyan rendszeresen voltak a csapszéken lerészegedő személyek kötekedései, verekedései is, és még sorolhatnánk.

A perek vizsgálata tehát a város legbelsőbb életébe nyújt bepillantást. Mi elsősorban a büntetőperек feldolgozására vállalkoztunk, kiemelve azonban, hogy ezeket bár nagyrészt meg lehet különböztetni, korszakunkban a polgári és büntetőperес eljárás még nem különült el élesen egymástól. Vizsgáljuk, melyek voltak a

leggyakoribb bűncselekmények a városban a vizsgált időszakban, azokat milyen körülmények között követték el, valamint milyen ítéleteket hozott a magisztrátus. Emellett a perek szereplői – elsősorban elkövetői, vádlottjai – is a vizsgálat tárgyát képezik.

A levéltári anyag alapján igyekszünk rekonstruálni a korabeli bűnesetek felderítését, azok összetételét, jellegét, bepillantást nyújtani a bíraskodásba, büntetés végrehajtásba. Ahol erre módunk van, a bűnesetek elkövetése mögött álló okokat is igyekszünk feltárni az egyes források szembesítésével, vallatásával.

2. A felhasznált források és alkalmazott módszerek vázolóása

Fő forrásként a város magisztrátusi jegyzőkönyveit használtuk, amelyek mellett, hogy bővelkednek a peres anyagokban, még számos különféle területen nyújtanak bepillantást Debrecen életébe.

Hasonlóan izgalmasak és értékesek a város büntető-törvényszéki jegyzőkönyvei is, amelyek összegyűjtik a perekhez kapcsolódó tanúvallomásokat. Ezek a vallomások nem csak a korabeli igazságszolgáltatást segítették, de a mai kutatóknak is fontos adatokkal szolgálnak. S ugyan a dolgozat megírásához elsősorban a magisztrátusi jegyzőkönyveket vettük alapul, kutatásunk másik fő pillérét ezek a jegyzőkönyvek képezték.

Forrásként használtuk még a város vizsgált időszakra vonatkozó népszámlálási iratait is, remélve, hogy segíthetnek beazonosítani a perek szereplőit,

valamint ugyanezzel a céllal nyúltunk a polgárkönyvhöz (Matricula civium) is, amely 1707-től kezdve nyújt adatokat a város lakosságáról.

Az igazságszolgáltatás és perek megértéséhez elengedhetetlen a helyi viszonyok, a körülmények megismerése. Ebben sokat segít két korabeli munka, amelyek számos izgalmas – például Debrecen akkori helyzetére és a háborús idők okozta problémákra – vonatkozó részletet feltárnak. Az első Barta Boldizsár 1666-ban megjelent *Rövid Chronica* című munkája, a második pedig a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár által 1987-ben kiadott *Debrecen siralmas állapotának megvilágítása 1685–1696*, amely a város jegyzője és kiváló diplomatája, Pósalaki János négy írását közli, életrajzzal ellátva.

A forrásokról szólva nem feledkezhetünk meg a város már kiadott magisztrátusi jegyzőkönyveiről sem. Ezek rendkívül alapos és kitartó munka eredményeként születhettek meg, s az első fennmaradt – azaz az 1547. évi – jegyzőkönyvtől kezdve teszik elérhetővé a nagyközönség számára is e forrásokat. Legújabban az 1626–27. évi jegyzőkönyv került kiadásra.

A vizsgált magisztrátusi jegyzőkönyvek – a maguk összesen közel 4000 oldalával –, s a bennük szereplő perek anyagának feldolgozása igen hosszadalmas folyamat volt, amelyben nagy segítséget nyújtottak a hasonló forrásanyagra épülő munkák.

Microsoft Excel táblázatkezelő program segítségével rendeztük adatbázisba a bűnesetekhez, pereskedésekhez kapcsolódó fontosabb adatokat,

információkat. Feltüntettük a perek szereplőit, az esetek tárgyalásának időpontját, azt, hol található a jegyzőkönyvekben, a bűncselekmények, státúmszegések típusát, végezetül pedig a perben hozott ítéletet, valamint, ha volt valami rendkívüli vagy számunkra fontos információ a bejegyzésekben – például súlyosbító vagy enyhítő körülmények említése –, azok is helyet kaptak a táblázatban. Az átláthatóság érdekében táblázatunkban szám- és színkódolást alkalmaztunk. Eltérő színekkel jelöltük a különféle bűncselekmény típusokat, valamint a perek szereplőit nemük szerint, illetve a tárgyalások időpontját is hónapok szerint.

Az egyes fejezetek megírásakor – de már a korábbi tanulmányok elkészítésekor is – külön adatbázisokba gyűjtöttük a táblázatban rögzített pereket, ügyeket, ezzel is megkönnyítve és felgyorsítva a bűnesetek fajtáinak vizsgálatát, amely igen hasznosnak bizonyult munkánk során.

Külön adatbázisba gyűjtöttük a büntető-törvényszéki jegyzőkönyvek közel 1800 oldalnyi anyagát is, feltüntetve, hogy kik állították a tanúkat és kik ellen, a dátumot, azt, hol találhatóak a jegyzőkönyvekben, valamint, hogy hány tanút hallgattak meg, s közülük hányan voltak azok, akik nem tudtak semmit sem elmondani a kérdezettekről. Ezek mellett pedig a tanúk nevét is rögzítettük. De hasonlóan jártunk el a népszámlások, illetve a polgárkönyv adataival is.

Az esetek, perek besorolásában elsősorban a felhasznált szakirodalmakra támaszkodtunk, helyenként eltérve ezektől. Bár e munkák nagy segítséget nyújtottak

a csoportosításhoz, így is szembesültünk bizonyos nehézségekkel a kategorizálás során. Többek között elírásokkal, hiányos perkivonatokkal, gyakori, többször előforduló nevekkel, vagy éppen egymástól nehezen szétválasztható káromkodásokkal és becsületsértésekkel.

A perek csoportosítása során szem előtt kellett tartanunk, hogy a korabeli emberek teljesen máshogy gondolkodtak, mint mi. Szemükben a vagyon volt mindennek az alapja, s rendszerint a büntetésből indultak ki, éppen ezért nagyon nehéz szétválasztani az ügyeket. Mi, annak érdekében, hogy minél jobban megértsük ezeket a pereket, s minél átláthatóbb kategorizálást alkalmazhassunk – de a források szerint is így logikus –, elsősorban a bűnesetek mai felosztását vettük alapul. Ahol bizonytalanság merült fel az ügyek besorolásával kapcsolatban, ott az ítélet megszövegezése, valamint a kiszabott büntetés alapján hoztuk meg a döntést.

Ezek alapján hét nagyobb kategóriába soroltuk a vizsgált eseteket, amelyeken belül – ahol erre szükség volt – további alcsoportokat alakítottunk ki. A kategóriák a következők:

1. Erőszakos bűncselekmények (élet és testi épség ellen elkövetett bűncselekmény)
 - 1.1. Emberölés
 - 1.2. Testi sértés, verekedés, rendbontás
2. Lopás és tolvajokkal való szövetkezés (tulajdon elleni bűncselekmények)
3. Káromkodás, szitkozódás és más vallásellenes bűncselekmények

- 3.1. Istenkáromlás, káromkodás
- 3.2. Egyéb vallás elleni bűncselekmények
4. Becsületsértés, rágalmazás, mocskolódás
 - 4.1. Sértegetés, szidalmazás
 - 4.2. Rágalmazás, mocskolás
5. Paráznaság és a házasság szentsége elleni vétkek (a család rendjét és a nemi erkölcsöt sértő bűntettek)
6. Boszorkányság, varázslás
7. Egyéb bűncselekmények
 - 7.1. Tűz okozás
 - 7.2. Zendülés, pártütés
 - 7.3. Kötelességszegés (külön a polgári és a hivatali)
 - 7.4. Tilalmak, kereskedelmi szabályok áthágása
 - 7.5. Szökés, szöktetés, városba visszaszökés
 - 7.6. Csavargás
 - 7.7. Hamis iratok

3. Az értekezés tudományos eredményei

3.1. A különféle bűncselekmények gyakorisága

A felhasznált források alkalmasnak bizonyultak arra – amellet, hogy páratlan élményt nyújtott a tanulmányozásuk –, hogy felvázoljuk belőlük az egyes bűncselekmények és vétkek gyakoriság szerinti megoszlását. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy a jegyzőkönyvben számos olyan bejegyzés is

található, amelyek nem tartalmazzák a vádat, sem semmilyen, az elkövetett – vagy feltételezett – bűncselekményre, vagy a kialakult konfliktusra vonatkozó részletet, hiszen ezek csupán a perek kivonatai. Így vizsgálatunk tárgyát azok a perek képezték, amelyeket – a legnagyobb igyekezetünk és legjobb tudásunk szerint – beazonosíthattunk.

Vizsgált időszakunkban a leggyakoribbak kétség kívül a nemiséggel kapcsolatos bűncselekmények voltak Debrecenben a maguk 457 esetével. Ezek legtöbbször házasságtörés volt (113 eset), majd ezt követte a szajhálkodás (94 eset), a házasság előtti nemi kapcsolat (76 eset), majd a ritkábban előforduló bigámia (22 eset) és kerítés (12 eset), valamint a csupán néhány perben rögzített szodómia (4 eset), erőszakos nemi közösülés (4 eset), vérfertőzés (3 eset), bestialitás (2 eset) és vadházasság (1 eset). A felsoroltakon kívül itt találjuk még azokat az ügyeket, amelyekben a vádlottra parázna személy vallott (18 eset), vagy tudva paráznával éltek (9 eset), illetve paráznáknak segítettek, őket védelmezték (7 eset).

Nem sokkal maradt le a 441 becsületsértéssel összefüggő ügy sem, amelyek ugyan a *delicta privata* cselekmények, vagyis a magánbüntettek közé tartoztak, azonban fontosnak éreztük bemutatásukat, mivel találunk köztük magisztrátusi pereket is, valamint igen hangsúlyosan vannak jelen a jegyzőkönyvekben, így feltételezhetően a korabeli debreceniek életében is. Ezek között az ügyek között többségben voltak a rágalmozások, mocskolások, de az „egyszerű”

sértegetések is meglehetősen gyakoriak és változatosak voltak.

A harmadik leggyakoribb a tulajdon elleni bűncselekmények csoportja, amelybe 384 esetet soroltunk. Az elkövetők – a fennmaradt adatok szerint – leggyakrabban valamilyen ingóságot, használati cikket vittek el (102 eset), majd ezt követte a jószáglopás (63 eset), a pénzlopás (44 eset), a termény és takarmány eltulajdonítása (33 eset). A jegyzőkönyvi bejegyzések szerint jóval ritkábban indult eljárás élelmiszer, illetve bor ellopása miatt (8 eset). Rendszerint egyszerű tolvajlásokról olvashatunk, de előfordultak speciálisabb elkövetési módú lopások is. Ezek között találjuk a rablást, útonállást (17 eset), a sikkasztást, vagyont érintő csalást (7 eset), az orgazdaságot (4 eset), valamint az erszény- és zsebmetszést (2 eset). De idetartoznak a tolvajoknak segítő, velük szövetkező személyek elleni perek is (7 eset).

A tulajdon elleni bűncselekményeket jelentősebb lemaradással követi a 283 blaszfémia és más vallásellenes büntett. Ezek nagytöbbsége istenkáromlás vagy káromkodás, szitkozódás volt (235 eset), s csupán töredékük volt az egyéb vallásellenes cselekmény (39 eset). Utóbbiak között leginkább hamis esküvők, vagy Isten nevét más módon – rá való megesketéssel – hiába a szájukra vevők elleni (24 eset), valamint ünneprontás miatti pereket (7 eset) találunk, s csak elvétve fordult elő szentségtörés (2 eset), temető megszenteltelenítése (2 eset), vagy a vallás gyalázása (1 eset).

A következő a sorban a 268 élet és testi épség ellen elkövetett bűncselekmény. Az idetartozó 45 emberölés többsége egyszerű emberölés volt (32 eset), amelyen belül találunk közönséges (17 eset) és minősített (15 eset) eseteket is. Mellettük – a bejegyzések szerint – biztosan elkövettek négy rablógyilkosságot, valamint két kegyetlen, aljas gyilkosságot is. A verések, erőszakos cselekmények áldozatait tekintve gyakoriak voltak az intézkedő városi szolgák és tisztviselők elleni támadások (37 eset), valamint a családon belüli erőszak is (21 eset), és számos kocsmai verekedésről, utcai összetűzésről is olvashatunk.

Ezek után egy nagyobb ugrás figyelhető meg, és a ritkább bűncselekmények és vétkek következnek. 122-szer találkozunk a hivatali vagy a polgári kötelezettség megszegésével, elmulasztásával, 96-szor valamilyen státúmszegéssel, 38-szor boszorkánysággal, varázslással összefüggő esetekkel, 24-szer szökéssel, szöktetéssel, 16-szor pártütéssel, 12-szer hamis iratokkal kapcsolatos vádakkal, 11-szer csavargással, valamint 10-szer tűzokozással.

3.2. A bűncselekmények megítélése

Az ekkor még tisztán református város és lakossága életét átjárta a hit, a vallás. Ennek nagy szerepe volt az egyes bűncselekmények megítélésben, szigorú büntetésében, ahogyan abban is, hogy egyáltalán mit tekintettek bűnnek.

A bevett büntetések között a halálbüntetés több fajtáját is megtaláljuk, így például házasságtörők,

erőszaktevők, bigámisták vagy gyilkosok esetében a lefejezést, rablóknál vagy különösen nagy értéket ellopóknál az akasztást, de ritkább esetben, elsősorban a boszorkánysáért, valamint a szodómiáért vagy a bestialitásért elítélteknél a máglyán való megégetést, káromkodóknál a megkövezést, sőt egy gyilkossági ügyben golyó általi halált is.

A magisztrátus azonban rendszerint igyekezett elkerülni, hogy bárkit halálra ítéljen, s csak az általuk legindokoltabbnak tartott esetekben hozta meg ezt a döntést. Különbséget tettek a szándékosan és a véletlenül, gondatlanságból elkövetett emberölések között, valamint azt is mérlegelték, hogy kinek mekkora szerepe volt a bűncselekmény elkövetésében, illetve – és ez nem csak az emberöléseknél volt így –, hogy számukra kétséget kizáróan sikerült-e bizonyítani a bűnösséget. Az ítélelhozatal során figyelembe vették a perbe fogottak előéletét is, hogy követtek-e el hasonló vagy más bűncselekményeket korábban, s azt is, hogy látnak-e esélyt a megjavulásra. Az is befolyásolta a magisztrátust, hogyan derült fény a cselekményre. Ha ugyanis az elkövető magától jelentkezett, hogy megvallja bűnét, az enyhítő körülménynek számított, és enyhébb büntetéshez vezetett. De a szenátorok nem maradtak érzéketlenek a családtagok könyörgésére sem, ahogyan a befolyásos pártfogók szava is sokat nyomott a latban egy-egy ítélet kiszabásakor.

Az erőszakos bűncselekményeknél, ha magánvádas perekről beszélünk, akkor a pénzbírság – leggyakrabban a hatalmaskodás 100 forintos büntetése, vagy a 40

forintos vérbírság –, s a hozzá párosulható borbély általi kezelési költségek megítélése volt a leggyakoribb büntetés. Ezzel szemben a magisztrátusi perek esetében általában testi fenyítést alkalmaztak, amelyhez testi sértés esetén szintén kapcsolódhatott pénzbírság.

A tulajdon rendjét sértő büntettek elkövetőinek többségére szintén testi fenyítést szabtak ki, amelyhez párosulhatott valamilyen egyéb megszégyenítő büntetés vagy kitiltás is. De a nyakvasba és a kalodába tétel egyedüli büntetésként is többször szerepel a vizsgált forrásokban.

A káromkodás, szitkozódás büntetésében már e néhány vizsgált év alatt is figyelhető meg változás. Míg 1704-ig a falóra ültetés volt a leggyakoribb megtorlás, addig az ezt követő években a verés, megcsapatás, amely után az elítélteket többször ki is tiltották a városból. Ezek mellett a nyakvasba vagy kalodába állítás, az utcánkenti végighordozás, valamint az ekklezsia követés is gyakorlatban volt. Az egyéb vallás elleni bűnök elkövetőinél is hasonló büntetéseket látunk, így előkerül a testi fenyítés, a nyakvasba állítás és a kitiltás is. A hamisan esküvőket pedig rendszerint szalmakoszorúzással, esetenként a Debrecenből történő kikoszorúzással büntették.

A becsületsértés leggyakoribb szankciója a 100 forintos nyelvváltság volt. A vétkesnek olykor meg is kellett követnie a sértett felet, amelyhez párosulhatott reverzális adása is, de a nyakvasba állítás is bevett büntetésnek számított. Ez utóbbihoz furatozást vagy pálcázást is kiszabhattak, de erre rendszerint akkor került

sor, ha az illető káromló szitkokkal szidalmazott valakit, vagy a város dolgában eljáró személyt sértegette. A parázna nőket pedig gyakran a nyelvüknél fogva vitte ki a hóhér a büntetés helyére, ha ártatlan – vagy annak vélt – férfira vallottak.

A család rendjét és a nemi erkölcsöt sértő büntettek miatt elítéltek egyébként leginkább szintén verést kaptak tettükért. Ezzel együtt járhatott a városból való kicsapás, kitiltás is, valamint alkalmakként – rendszerint a többszörös visszaesőknél – megbélyegzés is.

A boszorkányság, varázslás büntetése a máglyahalál volt a korszakban, azonban az általunk vizsgált perek vádlottjainak többsége elkerülte a kivégzést, ehelyett leginkább kiüzték, kiverték őket Debrecenből. Ennek oka általában a nem elégséges bizonyítás volt.

Az általunk egyéb bűncselekmények közé sorolt esetek rendkívül sokszínűek, ebből adódóan a kiszabott büntetések is igen változatosak. A tűzokozás esetében például a vizsgált források nem is elegendőek a leggyakrabban alkalmazott büntetés vagy büntetések meghatározásához. A fennmaradt ítéletek között több különféle módszert is látunk, de mindegyiket csak egyszer. Így szándékos tűzokozásnál testi fenyítéssel, véletlenül, gondatlanságból esett tűzkárnál falóra ültetéssel és nyakvassal – mindkét esetben meg kellett kiáltania az elítéltnak, hogy mit tett –, valamint vasra verve végeztetett, egy évig tartó közmunkával találkozunk. Annyi bizonyos, hogy a vizsgált jegyzőkönyvek szerint egyik perbe fogott sem érdemelte

ki tettevel az elvetemült gyújtogatóknak járó halálbüntetést.

A zendülők és pártütők is halált érdemeltek a korabeli megítélés szerint, azonban a magisztrátus ettől még komoly zendülés esetén is eltekintett. A kiszabott büntetés rendszerint így is súlyos volt, az elítélteket több esetben szalmakoszorúval és az utcákon történő végigvezetéssel szégyenítették meg, mielőtt kitiltották őket Debrecenből.

A státútumszegéseknél az esetek sokféleségéből adódóan a szankciók is igen változatosak voltak. A komolyabb vétkek – például a bérlimitáció figyelmen kívül hagyása, kereskedelemre vonatkozó szabályok áthágása – 200 forintos bírságot, de akár a polgárjog elvesztését is eredményezhette. A városi hasznos jogok megsértéséért pedig bevett büntetésnek számított a 40 forintos bírság és ugyannyi napi fogság. De előfordultak enyhébb ítéletek is.

3.3. A perek szereplői

A perek szereplőinek vizsgálata sajnos nem az előzetes várakozásainknak megfelelően alakult. A kutatásba bevont források nem bizonyultak elégségesnek a vádlottak és gyanúsítottak, valamint a bűncselekményekben még érintett személyek tanulmányozásához, életkoruk, származásuk vagy éppen társadalmi hátterük meghatározásához. A vizsgált jegyzőkönyvekben szereplő perek többsége ugyanis nem elég jól dokumentált ahhoz, hogy ezekre vonatkozóan messzemenő következtetéseket vonhassunk le. Sok

esetben sajnos biztos információt csak az érintettek nemére vonatkozóan kapunk.

Vizsgálatunk kezdetén nagy reményeket fűztünk a büntetőtvényszéki-jegyzőkönyvekben felsorolt tanúk neveinek és adatainak a perekben is szereplő személyek azonosítására történő felhasználásához, azonban csalódnunk kellett.

Hasonló mondható el a város népszámlálási iratairól, valamint a polgárkönyvről (*Matricula civium*) is, amelyek esetenként hasznosnak bizonyultak ugyan, de a gyakori nevek és a jegyzőkönyvek e téren mutatkozó szűkszavúsága miatt a legtöbb vádlottal kapcsolatban nem vezettek eredményre. Annyi bizonyosan megállapítható, hogy a bűncselekmények vádlottjai és a perek szereplői között a legkülönbélebb társadalmi rétegből származó embereket találjuk, még ha nyilvánvalóan nem is ugyanolyan arányban.

Legbiztosabban az elkövetők nemek szerinti megoszlását tudjuk megállapítani. Ezek alapján látható, hogy bizonyos bűnök, vétkek elkövetése melyik nemre volt leginkább jellemző. A boszorkányság, varázslás miatt perbe fogottak között döntő többségben voltak a nők, ugyanis a 40 megvádolt személy közül 32 volt nő és mindössze 8 férfi. Hasonlóan magas a perbe fogott nők aránya a család rendjét és a nemi erkölcsöt sértő büntettek elkövetői között. Az 507 érintett személy közül 323 volt nő és 184 férfi.

A többi bűncselekmény típusnál azonban rendszerint ennek ellenkezője figyelhető meg. Kivételt képez még az egyik alcsoport, ugyanis az italméréssel

kapcsolatos statútumszegések miatt törvényszék elé állított 79 személyből 50 volt nő és 29 férfi. A szökéseknél és szöktetéseknél pedig ugyanannyi férfi és női perbe fogottat találunk, 12–12-t. Azonban a többi bűncselekmény elkövetői között egyértelműen férfi többség figyelhető meg.

A zendülők és pártütők között már csak férfiakat találunk. A legtöbb emberölést is férfi követte el, s jellemzően ők hajtották végre a nagyobb fizikai erőt, valamint az olyan fegyverhasználatot megkövetelő bűncselekményeket is, mint a rablás vagy az útonállás. De a kocsmai és utcai verekedésekben is ők vettek részt, ahogyan a családon belüli erőszak és a város szolgálai ellen elkövetett támadások elkövetői is zömében férfiak voltak. Így aligha meglepő, hogy az élet és testi épség ellen irányuló bűncselekmények 278 perbe fogottjából 244-en voltak férfiak és mindössze 34-en nők. Hasonlóan magas a férfiak aránya a káromkodás vagy más vallás ellen elkövetett bűn miatt törvényszék elé állítottak között. A 262 személyből 227-en voltak férfiak és 35-en nők. Ugyanígy említhetjük a kötelességszegést, ahol a 151 előállított személy közül 121 volt férfi és 30 nő, valamint a tulajdon elleni bűncselekményeket is, ahol a 311 fő között 247 férfit, illetve 64 nőt találunk. A tüzet okozók között is nagyobb a férfiak száma, 14-ből 11. A vádlottakat vizsgálva a hamis iratokkal visszaélőknek is közel háromnegyede került ki az erősebbik nem képviselői közül, a 21 főből csupán 5 volt nő.

A perbe fogott becsületsértőknek már közel 35%-a nő volt, a 411 személyből 141, s arányuk a csavargással

vádoltak között a 36%-ot is átlépte, bár így is mindössze négyen voltak a 7 férfi mellett. Ha a státúmszegéseket összességében nézzük, akkor a nők aránya – a már említett italméréssel kapcsolatos vétkeknek „köszönhetően” – már a 40%-hoz közelít, azaz 53 nő vádlottról beszélhetünk a 81 férfi mellett.

3.4. Debrecen bíraskodása a vizsgált években

Forrásainkat vizsgálva jól látható, hogy a városvezetés még e háborús időkben is helyt tudott állni, s nagy gondot fordított a bíraskodás zavartalan menetének biztosítására. Ezt nem csupán a perek nagy száma és változatossága mutatja, de az ezt célzó intézkedések is.

A korábbi évek rendszertelenségéhez képest 1700-ban már megfigyelhető a törekvés a rendszeres, elsősorban hétfőn, csütörtökön és szombaton megtartott törvényszéki ülésekre. Ezt a kialakuló rendszerességet egy 1700. januári végzés igyekezett elősegíteni és megtartani, majd egy 1701. januári rendelet véglegesíteni. A vizsgált évek anyagából az is kiderül, hogy a városatyák folyamatosan ügyeltek a hatékonyságra, s ha úgy tapasztalták, hogy egy per lefolytatásánál az igazságszolgáltatás gördülékenységét, megfelelő mentetét akadályozó probléma merült fel, nem tétlenkedtek. Azonnal megalkották a probléma elhárításához szükséges új rendeletet, hogy a jövőben ne forduljon elő hasonló még egyszer.

Az sem kérdéses a vizsgált pereket tanulmányozva, hogy a peres eljárásban jelentős szerepet játszott a

nyomozás, a bizonyítékgyűjtés, tehát valóban a nyomozóelví (inkvizitórius) eljárási rendszer volt a meghatározó a korabeli debreceniek ítélkezésében. Ezt egyrészt a szakértő tanúk – bábák, borbélyok – nyomozásba történő bevonása támasztja alá. E szakértők véleményét, vizsgálatuk eredményét nagyon komolyan vette a magisztrátus, s az ítéleteket is ez alapján hozták meg.

De nem csupán a személyek, holttestek vizsgálata számított bevett nyomozási módszernek. Több példát is találunk arra vonatkozóan, hogy másféle pereknél is fontosnak tartották kideríteni, mi is történt valójában. Így egyebek mellett a tüzeseteknél is alapos vizsgálatot végeztek. Többek között amellet, hogy megvizsgálták az érintettek kemencéjét, annak bizonyítékait, látható jeleit is megszemléltek, hogy a kemencében gyűjtött tüzet alaposan eloltották-e. Valamint a tűz keletkezésének helyét, a tűzvész kiindulópontját is fontosnak tartották meghatározni.

Az eljárás során a tanúktól is igyekeztek minél többet megtudni. Ezek a vallomások a borbélyokéhoz, bábákéhoz hasonlóan szintén jelentősen befolyásolták a perek kimenetelét. Itt azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy a megkérdezettek is emberek voltak, akiknek megvoltak a saját érdekeik, s előfordult, hogy igyekeztek megvédeni szeretteiket, esetleg rossz színben feltüntetni ellenségeiket, vagy kisebbnek beállítani saját szerepüket egy-egy bűncselekménnyel kapcsolatban. A kutatás során mi is tapasztaltuk, hogy bizonyos tanúk – elsősorban a

családtagok – szavahihetősége megkérdőjelezhetőnek látszik. A tanúk személyének alkalmasságát, összeférhetőségét éppen ezért a magisztrátus is vizsgálta, mérlegelte.

Előtérbe került az írásbeliség is a perek során, s az okirati és egyéb írásos bizonyítás is egyre elterjedtebb lett. De az ügyvédek meghatározó szerepe, és számuknak már e néhány év alatt megfigyelhető növekedése is a szakszerűség iránti igény megerősödését mutatja.

A korabeli Debrecen bíráskodását tanulmányozva érdekes kettősség figyelhető meg. Bár egyre inkább megmutatkozik a szakszerűségekre való törekvés – törvénykezés menetének, gördülékenységének biztosítása, szakértők, ügyvédek kiemelt szerepe –, s nem az ártatlanságot, hanem a bűnösséget kellett bizonyítani, a büntetések célja továbbra is az elrettentés, a megszegényítés, s nem a nevelés volt. A nyomozás és az igazság kiderítésének előtérbe helyezése mellett még mindig találunk példát hihetetlen történetek és tanúvallomások alapján elítélt, majd máglyán megégetett boszorkányokra vagy házasságtörésért lefejezett perbe fogottakra.

A határozatokat, ítéleteket vizsgálva azonban mégis megjelenik a nevelés gondolata, hiszen számos ítéletben feljegyezték, hogy az elkövetőnek saját maga vagy mások könyörgésére megkegyelmeztek, azzal a reménnyel, hogy jó útra tér.

Nyilvántartási szám: DEENK/387/2021.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Szűcsné Papp Rita
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10056790

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Papp, R.:** "Deliberatum est?" Ítélethozatal és büntetések Debrecenben a 17-18. század fordulóján.
In: Tavaszai Szél : Tanulmánykötet. Szerk.: Keresztes Gábor, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 493-503, 2017. ISBN: 9786155586187
2. **Papp, R.:** A család rendjét és a nemi erkölcsöt sértő büntettek Debrecenben 1693 és 1705 között.
In: Tavaszai Szél Konferenciakötet. Szerk.: Keresztes Gábor, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 449-459, 2016. ISBN: 9786155586095

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészletek (1)

3. **Papp, R.:** Alltagsleben im reformierten Debrecen zwischen 1693 und 1715.
In: Reformáció Közép-Európában II.. Szerk.: Annamária Kónyová, Peter Kónya, Vydavatelstvo Presovskej Univerzity, Presov, 411-427, 2018. ISBN: 9788055522661

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (9)

4. **Papp, R.:** Tüzesetek és tűzokozás Debrecenben 1693 és 1715 között.
Debr. Szle. 1, 36-44, 2021. ISSN: 1218-022X.
5. **Papp, R.:** Erőszakos bűncselekmények Debrecenben 1693 és 1715 között.
Tört. Tanulm. 28, 123-165, 2020. ISSN: 1217-4602.
6. **Papp, R.:** A református Debrecen hétköznapijai (1693-1715).
Új Nézőpont. 5 (1), 45-56, 2018. ISSN: 2064-7042.
7. **Papp, R.:** A tanúvallomások szerepe a debreceni bíraskodásban 1701 és 1705 között.
H-B M. Levélt. Évkv. 35, 221-236, 2018. ISSN: 0133-8528.
8. **Papp, R.:** "Perellyenek az ördögök véle!": Mocskolódás, rágalmazás, becsületsértés Debrecenben 1693 és 1703 között.
Új Nézőpont. 4 (1), 21-34, 2017. ISSN: 2064-7042.
9. **Papp, R.:** Nők Debrecen magisztrátusi jegyzőkönyveiben (1697-1705).
Új Nézőpont. 2 (3-4), 23-38, 2016. ISSN: 2064-7042.

10. **Papp, R.:** Katonák Debrecenben: terhek, konfliktusok, bűnesetek a 17-18. század fordulóján.

Új Nézőpont. 2 (1-2), 39-51, 2015. ISSN: 2064-7042.

11. **Papp, R.:** Bűnesetek és büntetések Debrecenben a 18. század első évében.

Debr. Szle. 3-4, 104-111, 2012. ISSN: 1218-022X.

12. **Papp, R.:** Debrecen bűnesetei 1701 és 1705 között.

Halg. Műhtanulm. 1, 46-61, 2012. ISSN: 2063-6024.

Idegen nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

13. **Papp, R.:** Soldiers in Debrecen: burdens, conflicts, crimes at the turn of the 17th and 18th centuries.

Halg. Műhtanulm. 3, 53-65, 2015. ISSN: 2063-6024.

Egyéb folyóiratközlemények (1)

14. **Papp, R.:** Beszámoló a Bihar-kutatás 2014 konferenciáról.

Új Nézőpont. 1 (3-4), 77-78, 2015. ISSN: 2064-7042.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudánymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2021.07.16.

